

Sobre la pol·linització de l'ametller: Una acotació a en Josep M.^a de Quadrado

R. SOCIAS I COMPANYY
Unitat de Fructicultura SIA DGA

Els qui per sort o per desgràcia tenim una tasca especialitzada de vegades ens sorprenem d'uns detalls que per als altres passen sense cap major trascendència. És així com en llegir "Forenses y ciudadanos" d'en Josep M.^a de Quadrado em va cridar l'atenció el seu comentari següent:

"Igual destrucción alcanzó a los bienes del mismo Zaforteza en Santa Margarita, y a su rafal inmediato a la ciudad en que hubo gran corta de almendros y quema de colmenas".¹

Aquest comentari, des d'un punt de vista estrictament històric, va lligat a les reclamacions dels propietaris ciutadans per les destruccions que havien sofert les seves possessions per part dels forans revoltats. Però, des del punt de vista agrícola, colpeix directament que el text, probablement sense cap intenció, ajunti tan expressament els ametllers i les caseres d'abelles, ja que aquests insectes són pràcticament indispensables en la pollinització de l'ametller i per tant en l'obtenció d'una collita.

És evident que en Quadrado no podia fer cap menció a la pollinització de l'ametller i que res no permet de deduir que en aquells temps hi hagués consciència de la necessitat de les abelles, però a mi em sembla significativa aquesta juxtaposició, i que probablement ja devia existir la constatació empírica que la presència d'abelles prop dels ametllers era favorable.

De fet, el fenomen de la pollinització i la seva incidència en l'economia han estat valorats sols recentment, i en molts de casos encara és de sospitar que no es valoren en llur justa mesura. Amb tot, la seva valoració empírica és antiga, i ja en un baixrelleu assiri del segle IX AC apareix la col·locació d'inflorescències masculines entre palmeres datileres, tal com a Mallorca sempre s'ha dit que un fasser no pot estar tot sol.

¹ J. M. DE QUADRADO. 1986. Forenses y ciudadanos. Consellería de Educación y Cultura - Miguel Font, Palma de Mallorca, pág. 227.

L'ametller (*Prunus amygdalus* Batsch) és una espècie autoincompatible,² és a dir, que encara que cada arbre produeixi pol·len i òvuls viables no se pot fecundar a si mateix. Com que tots els arbres de la mateixa varietat són genèticament idèntics, l'autoincompatibilitat s'estén a tots els individus d'una mateixa varietat i per tant a cada ametllera hi ha d'haver almanco dues varietats diferents que floresquin al mateix temps a fi que es puguin intercanviar el pol·len i d'aquesta manera aconseguir la seva fecundació recíproca i finalment una producció.

El manteniment de les varietats es fa per empelt, però tot fa suposar que al segle XV els ametllers mallorquins no s'empeltaven, i que cada un, com a nascut d'una ametlla sembrada, era diferent dels altres, i que a cada ametllera hi havia una gran mescla d'arbres, i que almanco sempre n'hi havia alguns que coincidien en floració per tal de fer l'intercanvi de pol·len, però els veritables elements d'aquest intercanvi són les abelles,³ que al llarg de llurs visites a les flors es carreguen els cossos de pol·len que després, en fregar amb els estigmes, deixen aferrat per a iniciar el procés de germinació que menarà a la fecundació de l'òvul.

Aquest és el fonament de l'associació dels ametllers i les abelles, fonament que sols s'ha explicat aquest segle. Fins al 1919 Tufts⁴ a Califòrnia no va establir l'autoincompatibilitat de l'ametller, encara que ja a poc a poc s'havien fet observacions en aquest camí sense arribar a una conclusió correcta, tal com Campbell⁵ que observà que els ametllers aïllats tenien produccions baixes o fins i tot nul·les, encara que ho atribuï a la morfologia floral, que considerava un obstacle per a l'autopollinització, o, en un altre sentit, Vallès,⁶ qui recomanava la presència de caseres d'abelles a les plantacions d'ametllers al moment de la floració, encara que probablement amb el mateix sentit empíric que el nostre Safortesa medieval, ja que considerava que la pluja, una humitat excessiva, un vent impetuós o el fred dificultaven la pollinització, sense assenyalar que l'efecte real era el d'impedir el vol de les abelles.

El treball de Tufts tengué una transcendència mundial i fou l'origen de la comprensió científica de la pollinització de l'ametller, i la primera cita que n'he trobat ha estat la del mallorquí Joan Salom, qui publicà el 1922 un opuscle⁷ sobre la pollinització de l'ametller, insistint en la necessitat de les varietats pollinitzadores.

Per altra banda aquesta cita d'en Quadrado fa pensar en la presència de l'ametller a Mallorca, de la qual sols hi ha referències esparses. Si bé l'expansió d'aquest arbre s'ha de fixar al segle XVIII amb la Societat Econòmica d'Amics del País (i s'hauria de mirar com les relacions amb Itàlia del cardenal Despuig hi tengueren molt o poc a veure) i al segle XIX amb la replantació de

² R. SOCIAS I COMPANYY. 1977. La autoincompatibilidad en el almendro. Inf. Técn. Ecón. Agrar. 8 (26): 41-47.

³ J. B. RALLO GARCÍA. 1986. Frutales y abejas. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid, 231 pp.

⁴ W. P. TUFTS. 1919. Almond pollination. Calif. Agric. Sta. Bull. 306, 32 pp.

⁵ C. CAMPBELL. 1915. Sulla biologia florale del mandorlo. Atti Accad. Naz. Lincei, Rad., Ser. 5, 24 (1): 256-261.

⁶ M. VALLÉS Y VALLÉS. 1902. El almendro. Lib. Francisco Puig, Barcelona, 160 pp.

⁷ J. SALOM. 1922. Un factor primordial en la producció de l'ametller. La fecundació. Publ. Divulg. Serv. Técn. Agric., Barcelona, 10 pp.

les vinyes arrancades amb motiu de la invasió de la fil·loxera, és evident que d'abans el conró de l'ametller era conegut i representava una tradició, que si no no explicaria les conegudes derivacions del bessó cap a la gastronomia tradicional. Si no conrades, almanco al segle IV AC ja eren conegudes les ametlles a Mallorca,⁸ i un segle abans de la revolta dels forans ja havien de representar un cert volum per tal de figurar com a apartat a les càrregues de vaixells que partien de Mallorca.⁹ Igualment a la mateixa obra d'en Quadrado hi ha d'altres referències als ametllers:

“... viñas taladas y arrancadas algunas de raíz, olivos, algarrobos, almendros y toda clase de frutales que por espacio de dos años fructificaron para todos excepto para su seños...”¹⁰

“... al pelaire Lorenzo Marsal cortaron los almendros de su viña...”¹¹

Tot això indica la presència de l'ametller al camp mallorquí dels segles XIV i XV, evidentment sense la importància de la vinya, però tampoc sense menystenir-los.

Que aquesta nota de digressió agrícola sobre una cita històrica d'en Quadrado sigui el meu homenatge sincer a la seva gran figura d'historiador.

⁸ R. SOCIAS I COMPANYY. 1988. Per l'aviar de l'ametller: una troballa d'ametlles antigues Volum Univ. València en homenatge a Sebastià Garcia Martínez, en premsa.

⁹ F. Sevillano Colom. 1971. Mercaderes y navegantes mallorquines (siglos XIII - XV). A: J. Mascaró Pasarius (Ed.): Historia de Mallorca, vol. IV. Ed. J. Mascaró Pasarius, Palma de Mallorca, 431-520. Referències a càrregues d'ametlles a les pàg. 468 i 471.

¹⁰ J. M. DE QUADRADO, op. cit., pàg. 159.

¹¹ Id., pàg. 231.